

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

EVRENSEL İLKELERİYLE SOSYAL DEMOKRASİ

Ertuğrul GÜNAY*

Sosyal demokrasi, 19. yüzyıl sonlarından 20. yüzyıl başlarına doğru gelişen emek ve işçi sınıfı hareketlerine koşut olarak bir sınıf hareketi çerçevesinden yola çıkmıştır. Ancak zaman içinde bütün dünyada işçi sınıfı hareketinin boyutlarını aşan daha büyük bir kitlesellik sınıflar arası dayanışma ve demokratikleşme hareketine dönüşmüştür.

Bugün sosyal demokrasi, bireylerin, özgürlük ve dayanışma bilinci içinde ve çoğulcu demokrasi kurallarına bağlı kalarak adaletle gelişen bir toplum yapısına ulaşmayı amaçladıkları siyasal dünya görüşünün adıdır. Özgürlük, eşitlik, adalet ve dayanışma kavramları bir anlamda sosyal demokrasinin temel vurguları, ana ilkeleridir.

Farklı görüş ve düşüncelerin, karşıt sınıf çıkarlarının kendini ifade edebilme olanağı bulduğu siyasal yapı, sosyal demokrasinin (eş anlamlı olarak demokratik sosyalizmin) içinde yaşamayı ve olgunlaşmayı veri kabul ettiği alandır. Çoğulcu demokrasi bir bakıma, sosyal demokrasinin ulaşmayı öngördüğü toplum düzeni yolunda bir araç sayılabilir. Oysa çoğulculuk sosyal demokrasi için 'araç' olmanın ötesinde anlamlıdır. Varılması amaçlanan hedefin 'olmazsa olmaz' kuralıdır. Bu niteliğiyle de, bir anlamda birinci temel ilkedir.

---

* Araştırmacı -Yazar

Çoğulcu demokrasinin bu temel çerçevesi içinde sosyal demokrasi, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ilkeleriyle gelişmesinin ideolojik boyutlarını belirler.

Özgürlük

Özgürlük insan kişiliğinin gelişmesinin, insanın da, toplumun da evrilip olgunlaşmasının, kendisini açıklamasının temel koşuludur. Yeterneğin, yaratıcılığın, düşünce ve kavrayışın engelsiz olarak ve sürekli gelişmesinin gereğidir.

Özgürlük, her türlü yasal, siyasal, toplumsal ve kültürel baskılardan ve engellerden kurtulmaktır. Burada yasal ve siyasal baskılar kadar önemli olan kültürel engeller ve yasaklamalardır. Bunlar insanda ve toplumda iç sınırlamalar yaratır. Bu nedenle sosyal demokrat iktidarlar yasal düzenlemelerin yanı sıra barışçılığın, bağımsızlığın, kendine güvenin, erginleşmenin sağlam temellerini atabilmek için kültür ve eğitim politikalarına özel önem vermek yükümlülüğüyle de karşı karşıyadır.

Kişi özgürlüğüne başka kişilerin, toplumun ve insanlığın özgürlüğü, güvenliği için zorunlu olanın dışında sınırlar konulamaz.

Düşünce ve anlatım özgürlüğü ise sınırsızdır. Bu özgürlük insanlığın sürekli ilerleyebilmesinin, iyiyi, yeniyi, doğruyu arayabilmesinin doğal gereğidir.

Örgütlenme özgürlüğü tüm hak ve özgürlüklerin sağlanıp korunabilmesi ve geliştirilebilmesi için bir zorunluluktur.

Özgürlükler bir bütündür. Düşünce ve inanç özgürlüğü ayrı ölçütlere bağlı tutulamaz, tutulmamalıdır.

Sosyal demokrasi, özgürlüğü içinde duyumsayan, yalnız topluma karşı değil, özgür bir toplum içinde kendisi için de özgürlük isteyen ergin bireylerin kavrayıp, sahiplenebileceği ve gerçekleştirebileceği bir dünya görüşüdür.

Eşitlik

Demokrasi dediğimiz ilkeler ve kurumlar (genel ve eşit oy, temsil, parlamenter meşruiyet, hukuk devleti, bağımsız yargı, temel hak ve özgürlükler) bütünüünün anlam ve gerçeklik kazanması için iki kavram son derece önemlidir: özgürlük ve eşitlik. Eşitliğin olmadığı yerde özgürlük anlamsız, içi boş ve kâğıt üzerindedir.

Herkes yasaların önünde ve devletin gözünde, haklarda ve özgürlüklerde, kişiliğini geliştirebilme, devlet yönetimine katılabilmek, toplum-

sal refahtan, çalışma ve eğitim olanaklarından yararlanabilmede eşit olmalıdır. Sosyal demokrasinin öngördüğü fırsat eşitliği değildir; koşulların eşitliğidir. Koşulların eşitliği olmazsa fırsat eşitliği gerçekleşemeyen bir umut olarak kalır.

Sınırlı eşitlik, eşitlik değildir. Hukuksal ve siyasal eşitlik, sosyal ve ekonomik eşitlikle bütünleşmedikçe özgürlüğün de sınırlı kalacağı açıktır. Eşitliğin gerçekleşebildiği toplumlarda, bütün toplumun gelişme potansiyeli yükselir. Eşitsizlikler, güvensizlik, kargaşa ve çatışma getirir.

Sosyal demokrasi, kazanılmış özgürlükleri eşitlik ilkesinin yaşam içinde yaygınlık ve derinlik kazanmasıyla bütünlüğe ulaştıracak, gerçekliğe kavuşturacak olan bir yaklaşımdır.

Dayanışma

Sosyal demokrasinin bu çoğulcu, özgürlükçü anlayışı ve özgürlüğü eşitlikle gerçekliğe kavuşturma yaklaşımı toplumsal dayanışmanın da temelidir.

Toplum yaşamında bütünlük, ülke düzeyinde barış ve insanların huzur içinde yaşaması, toplumu tek bir düşünce (ya da inanç yahut öğretisi) çevresinde derleyip tekdüzeleştirmekle sağlanamaz; özgür insanların kendi iradeleriyle belirledikleri davranış bütünlüğünün yaygınlaşması ve dayanışma bilincinin gelişmesiyle sağlanabilir.

Toplumsal dayanışma halkın yönetim sorumluluğunu üstlenmesiyle, dengeli ve adaletli gelir dağılımıyla, haklı bir vergi düzenlemesiyle, tüm yaşamı kapsayan etkin ve yaygın toplumsal güvenlikle bütün toplumu kucaklayan ve toplumsal refahın temellerini oluşturan bir çerçeveye kavuşabilir.

Barışçılık ve evrensellik

Sosyal demokrasinin dayanışma anlayışı, ülke sınırlarını aşarak uluslararası bir nitelik taşır. Her türlü milliyetçiliğe, şovenliğe karşıdır. Ülkeler arasında demokratik birlikleri savunur. Dayanışma ülke içinde ve dışında, tüm dünyada insanların birbirlerinin koşullarına ilgi, özen ve anlayış göstermesi anlamını taşır.

Sosyal demokrasi barışçı bir dünya görüşüdür. Devrimci değildir; evrimci, gelişimci bir görüştür; insancıldır. Bir sınıfın, bir halkın, toplumun ya da insanlığın idealize edilmiş özgürlüğü ve mutluluğu için, bireyin hak ve özgürlüğünün çiğnenmesine hoşgörüyü yaklaşmaz.

Emeğin üstünlüğü

Sosyal demokrasi çıkışı itibariyle bir işçi hareketidir. Oradan kaynaklanmış, tarih içinde daha yaygın ve kitlesel boyut ve nitelik kazanmıştır. Bu açıdan sosyal demokrasi bir emek hareketidir.

Emek, insan kişiliğinin yaratıcı biçimde oluşmasında, insan yeteneklerinin gelişmesinde ve insanın toplumla bütünleşmesinde önemli bir etkidir. Yaratıcılığın ve üreticiliğin kaynağıdır, bu anlamıyla üstün bir değerdir.

Sosyal demokrat siyasal hareket başta işçiler olmak üzere öncelikle emek kesimlerinin çıkarlarının savunucusudur. Ancak bu, toplumun bütününün çıkarlarına duyarsız kalınması anlamına gelmez. Çalışanların çıkarları toplumun tümünün çıkarlarının karşısında değildir. Onun önemli ve anlamlı bir parçasıdır.

Gelişimcilik

Sosyal demokrasi ekonomik, toplumsal ve siyasal yönleriyle gelişmeyi bütün olarak görür. Ekonomik büyüme ve üretim artışı toplumsal adaletle birlikte ve özgürlük içinde olmalıdır. Aksi takdirde Olof Palme'nin söylediği gibi "üretimin artması ve genel refah düzeyinin yükselmesi iyidir, ama artan refah adil olarak dağıtılmazsa tek başına iyi bir toplum yaratmaya yetmez. Tam tersine böyle durumlarda gerilimler, çelişkiler çoğalır ve dayanışma ruhu sekteye uğrar."

Katılımcılık

Ekonomik büyüme sürecinin her aşamasında temel ilkelerin, dayanışma bilincinin ve emeğin korunup gözetilmesi ve geliştirilmesi ancak 'katılım'la sağlanabilir. Katılımcılık sosyal demokrasinin ilkelerine uygulanabilirlik kazandıracak olan temellerden başlıcasıdır, (Burada terim olarak 'katılım' yerine 'halkın yönetimi/halkın kendini yönetmesi' deyimlerini, amacı anlatmak açısından daha uygun bulduğumu vurgulamak istiyorum. Katılımın dışarıdan görünümüne karşı, 'kendini yönetmek' daha içsel ve daha işlevsel görünüyor).

Çalışma koşullarının düzenlenmesinden yerel yönetimlere ve devlet yönetimine değin her alanda, toplum yaşamının her düzeyinde, her kesiminde katılımcılık sosyal demokrasinin vazgeçilmez temel kuralıdır.

Sosyal demokrasi araçlarda pragmatiktir. Araçlar ortam ve koşullara göre değişim gösterebilir, yenilenebilir, aşılabılır. Ama sözünü ettiğimiz temel ilkelere aykırı olmamalıdır, örneğin planlama bir araçtır.

Ama katılımcı özü, demokratik oluşumu yok edilen bir planlama sosyal demokrasinin aracı olamaz.

Ahlakçılık

Adalet ve eşitlik duygularını zedeleyen düzenlemeler (örneğin vergi politikaları ya da mülkiyet düzenlemeleri alanlarında) sosyal demokrasinin siyasal anlayışıyla bağdaşmaz.

Bu anlamda sosyal demokrasi kendi içinde çok önemli bir etik sahibidir. 'Ahlakçı' bir siyasal harekettir; ilkeli siyasal davranışlar üzerinde yükselbilecek olan bir insanlık hareketidir.

Bütün bu nitelikleriyle sosyal demokrasi özgürlüğün ve örgütlülüğün önündeki bütün engelleri kaldırarak insan yaratıcılığının gelişmesini sağlar. Bu yaratıcılığın ilk filizleneceği, birikimini, coşkusunu, sevincini sergileyeceği alan kültürdür. Sosyal demokrat siyasal düşünce demokratik bir kültür canlılığı ve dalgalanmasıyla -neredeyse-koşut gelişir.

Manevi alana saygı

Sosyal demokratlar manevi alanın toplum yaşamına katacağı zenginliğe ve güzelliğe de saygılıdır. Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin (SPD) 1959 tarihli ünlü Godesberg Programı'nda "Alman Sosyal Demokrat Partisi manevi özgürlüğün de partisidir," deniliyor. SPD değişik inanç ve düşünce akımlarından insanların topluluğudur. Bu insanlar arasında mutabakat, ortak ahlaki temel değerlere ve siyasal hedeflere dayanmaktadır. SPD bu temel değerlerin ruhuna uygun bir yaşam düzeni hedeflemektedir.

Nedir bu temel değerler?

Godesberg Programı'nda şöyle söyleniyor: "Avrupa'da sosyal demokrasinin kökleri, klasik felsefede, Hristiyan etiğinde ve hümanizmde-dir," (Avrupa sosyal demokrasisinin temel ilkelerinden biri halini almış olan bu yaklaşım, ne yazık ki, Türkiye'de yeterince anlaşılmuş ve içselleştirilmiş değildir. Bugün hala ülkemizde, solun herhangi bir türüyle dinsel inançların ve bunlardan kaynaklanan değerlerin bir arada bulunamayacağını savunan 'bilmiş' solcularımız var).

Devletin demokratikleşmesi

Demokratik sosyalizm ya da eş anlamlı olarak sosyal demokrasi bireyin özgürlük ve esenliğini gözardı etmez, dedim. Burada özgür birey, örgütlü toplum içinde yer alan özgür insandır.

Devlet, artık yok edilmesi değil, içinde yer alınması ve dönüştürülmesi gereken bir aygıttır. Toplumun örgütlülüğü üzerinde yükselen bir yapılanmadır.

Bu alanda, sosyal demokrasinin hedefi demokratik devlettir. Klasik Alman reformizmi devleti sınıfsal uzlaşmanın ve sosyalizme dönük reformların hukuki çerçevesi olarak görürdü. Yeni sosyal demokrasi ise devleti yüklediği Keynesyen ekonomik politika işlevleriyle, bizzat reformları yapabilecek, gerçekleştirecek bir özne olarak görmektedir.

Sosyal demokrasinin bu hedeflere ulaşmak için araçları;

- toplumun örgütlenmesi, bütün kurumlarıyla sivil toplumun işlerlik kazanması,

- yerel yönetimlerin katılımı geliştirecek ve demokrasinin özümsemesini sağlayacak mekanizmalar olarak işleme,

- sendikaların, çalışanların özgür örgütlenmesinin temel kurumu olarak yaygınlaşması, etkinleşmesi,

- siyasal örgütlenmenin toplumsal örgütlenmeyle içiçe geçerek yaygınlığa, etkinliğe ve gerçekliğe kavuşmasıdır.

Buraya kadar söylenenler sosyal demokrasinin temel metinleri sayabileceğimiz 1951 Frankfurt Bildirgesi, 1962 Oslo Bildirgesi ve SPD'nin 1999 Programı'nda esas çizgilerini bulan görüşlerdir. Bir ölçüde de kendi siyasal gelişmemiz içinde uygulamalardan çıkan vurgulamalardır.

İnsan hakları

Son olarak Sosyalist Enternasyonal'in 1989 Stockholm Bildirgesi'nde yer alan bazı yeni duyarlıklara değinmek istiyorum. Bu bildirmede demokrasi bağlamı içinde insan hakları özel bir vurguyla belirtiliyor:

"Birey hakları sosyalizmin değerlerinin temelidir. Aynı zamanda demokrasi ve insan hakları halk iktidarının özü ve halkın uzun zamandır kendilerine egemen olan ekonomik yapıları denetlemesinden vazgeçmemesinin aracıdır. Demokrasi olmadan, toplumsal içerikli tavır ve çözümler bir hükümetin diktatörce eğilimlerini gizlemekten öte geçemez."

"Tüm çeşitliliğine karşın, demokrasi ve insan haklarının yalnızca sosyalist amaçlara yönelik siyasal araçlar olmadığı, bu amaçların özü olduğu ortak bir temeldir. Bu amaçlar ise demokratik bir ekonomi ve toplumdur."

1989 Bildirgesi yakın tarihlerde dünyada yaşanan olayların ve değişim sürecinin kuramsal temellerinin de altını çiziyor: "Sosyalistler bir daha değiştirilmeyecek, daha iyiye götürülemeyecek ya da geliştirilemeyecek, son ve kalıplaşmış bir toplum örneğini ellerinde bulundurdukları savında değildir. İnsanların kendi yazgılarını demokratik yollarla kendilerinin belirlemesi ilkesine bağlı bir sistem içinde her zaman yaratıcılığa yer olacaktır. Çünkü her halk, her kuşak kendi amaçlarını belirlemek durumundadır."

Kültürel çoğulculuk

Kültür konusunda bildirgenin özel bir değinmesine de burada yer vermek gerekir: "Demokratik sosyalizm aynı zamanda bir kültür demokrasisi demektir. Her toplum içindeki ayrı kültürlerle eşit haklar ve fırsatlar ve herkese ulusun ve dünyanın kültür mirasına katılabilme hakkı sağlanmalıdır."

Stockholm Bildirgesi'nin özel biçimde işaret ettiği bir başka temel konu barıştır. "Bütün umutlarımızın ön koşulu barıştır. Barış bütün siyasal düzenleri ilgilendiren ve insan toplumu için gerekli bir temel değerdir."

Barış düşüncesi ve bu yoldaki çabaların önemi ve boyutları Enternasyonalin temel bir konusu olarak bildirmede ayrıntılı bir biçimde yer almıştır.

Barış girişimlerinin farklı toplum ve ekonomi düzenlerinin ve farklı ulusların güven geliştirme ve silahsızlanma ve Güney'de adalet sağlama yönünde işbirliğini gerekli kıldığı noktalara değinildikten sonra 'Kuzey-Güney' sorunu da uluslararası boyutları ve bazı alt başlıklarıyla bildirgenin temel konularından biri olarak ayrıca değerlendirilmiştir.

Çevrecilik

Demokratik sosyalist/sosyal demokrat yaklaşımların uluslararası boyutta dile getirdiği yeni duyarlıkların öteki iki temel örneği 'çevrenin korunması' ve çağdaş toplumda cinsler arasında ayrımın kalkması ya da başka deyişle 'kadının toplumsal yaşama etkin katılımı'dır.

Çevrenin korunması evrensel bir anlayışla ele alınmalıdır. Çünkü çevreye verilen zarar ulusal sınırları aşarak yayılmaktadır. Çevre sorunları gelişmekte olan ülkelere zarar verdiği gibi tüm dünya toplumunu da etkiler. Bu nedenle çevre sorunları uluslararası bir yardımlaşma ve işbirliğini gerekli kılmaktadır.

Kadınlar

Enternasyonal bildirgesinin kadın konusundaki vurgulamalar gerçeki gözlemlere dayalıdır: "Uluslar ve uluslararası düzeyde ekonomik bunalımların bedelini oransız bir ölçüde kadınlar yüklenmiştir. Yoksulluk, işsizlik, evsizlik, düşük ücret yoluyla sömürü bu sonuca katkıda bulunmuştur. 'Güney'in bazı bölgelerindeki ataerkil tavırların aşılması kadın haklarının yerine getirilmesi ve sürekli ekonomik gelişme için bir ön koşuldur."

Son olarak sosyal demokrasinin program yaklaşımlarına değinmek istiyorum: Sosyal demokrasinin kısa ve uzun vadeli program anlayışı vardır. Kısa vadeli program siyasal ve toplumsal demokrasinin gerçekleştirilmesidir. Özgürlükçü, çoğulcu demokrasinin tüm kurumlarıyla yerleştirilmesi, sosyal güvenliğin yaygınlaştırılması, eğitim, sağlık hizmetlerinin yaygınlık ve süreklilik kazanması.

Bunların tamamlanmasından sonradır ki ekonomik demokrasinin yapılanmasına geçilebilecektir. Ekonomik demokrasi ekonomik kararların bu süreçlere katılanlar tarafından alınması, sınıf ayrımlarının son bulması, özgürlük ve eşitliğin hüküm sürdüğü bir toplumsal yapıya ulaşılmasıdır.

Sonuç olarak

Bu uzun erimli program nihayet bir kuramdır. Bugünkü tartışmanın daha çok kısa vadeli program temelleri üzerinde yoğunlaşması, sanırım sosyal demokrasinin güncel sorunlarına ışık tutması bakımından hepimiz için çok yararlı olabilir.

Böyle bir tartışma, ülkemizde sosyal demokrasi adına siyasal alanda yer alan bazı hareketlerin neden yeterince kiteselleşemediği ve başarılı olamadığı konusunda gerekli ipuçlarını bulmamıza kolaylıkla yardımcı olacaktır.